

تاریخ عثمانی تجینی

ایک آئدہ برنسٹر اولنور

مکمل در رحات

طوفیقو سرای هایوئی ..... عبدالرحمن
میسیح دیوانی (دیرانلردن نصل استفاده اولنور) ..... نجیب عاصم
سلسله وقوفات دولت علیه ده ضبط ایسلیان ۱۱۴۲ } طارف
سنمه حادثه (مابعد) ..... میرزا کوچک خان

فشاریہ غروش

الاستاذ

احمد حسنان و شرکا

مطبوعات اسلامی شرکت

طريقپو سرای هایونی

برنجی مقاله

مشتملات خارجیه سی بیانده در

طريقپو سرایك اهیت تاریخیه سی محتاج ایضاح دکلدر . بعدالفتح سلاطین عظام عثمانیه نک و خاندانلرینک مکن و مقری واداره دولته متعلق تدایر و مقررات مهمه نک مصدری و نجه و قایع و سرازک جوانکاه پر عبری اولدیقندن ملتک حیات ماضیه سنه و مقدراتنده تائید کلیسی اولدینی غیر منکر در . اشبو مقاله ده سرای مذکورک حال حاضری تعریف و صیره سی کلدگه بعض خاطرات تاریخیه علاوه ایده جکز . آنچه سرایك برداڑه حریعی و اطرافنده بر چوق ده مشتملات خارجیه سی اولدیقندن مقاله بی ایک قسمه تفریق و برنجی قسمه مشتملات خارجیه سی موضوع بحث ایله رک دائرة حرمنه بر دیگر مقاله حصر ایله جکز . تسهیل استفاده مقصده لاهه بر قطعه خریطه علاوه ایدلشدر .

طريقپو سرای هایونی استانبولک سرای بروني اطلاق اولان موقع دلکشانده ، چورمه سی قله لی سورايله محاط و بوزلوجه دونم اراضی بی حاویدر . سرای بروني و جانینی سواحلی ایله قره دن آیاصوفیه قدر متند اولان تپه سور داخلنده در . داخل سوده « سرای ایچی » دینلور . فاتح سلطان محمد خان استانبولی فتح ایله کده برمدت اليوم حریبه نظارت نک بولندینی محلده یا بدیردینی سراید اقامت و بعده سرای برونده مجدد بر قصر انساسیله اورایه نقل و عنیعت ایلش اولدیقندن بوکا بی سرای (سرای جدید عامره) واولکینه اسکی سرای (سرای عتیق عامره) تغیر اوله کلشدر . سرای بروني نقطه سنه بولان قبوتک اسی طريقپو

اولوب [۱] بوقبوتك یاننده و ساحل بحرده مؤخرآ بر اختاب سرای انشا قلهرق (۱۲۷۹ تاریخنده مخترق اویشدر) اسننه طوپقو سرای دیگله بواسم زمانزده بتون یکی سرایه تعیین ایدلش و بعد بعد اسکی سرای سلاطین متوفینه که حرملرینه و سرایک اسکی قالفرلرینه اقاماتکاما اویشدر . تبدل سلطنت و قوعبولدجه خاقان سابقه منوب نوان اورایه نقل اولنق و پادشاه نوجاه و قتله اورایه کوندرلش اولان والده‌سی مططن آلای ایله‌سرای جدیده کتیرتک و کندوسی اورته قپودن استقبال ایلک و والده سلطان دارالسعاده اغاسی دلاتیله داره معین‌سنه اخذ مقام ایدیکنک ایرتی کونی باب عالیه «حکننامه» تسطیریله مقامه کلدیکنی بیلدیرمک و صدراعظمه خلعت کوندرمک اصول تشریفاتیه دن‌ایدی . بو آلایه «والده آلای» ، تیمه اولنور ایدی .

آشاغیلرده کوریله جکی وجهله عهد عبدالعزیز خانیدنبو سرای ایچینک چوق یزلری اداره عکره اشغال ایله بر طاقم مبانی انشا ایتدیرمشد .

سور . — سرای دارآ مادر احاطه ایدن سور استانبول حصارینه

شیه اولهرق دکز جهته الیوم سرکه‌جی اسلکه‌سی ایله سپتیجرل کوشک آرم‌سنه کوشکه دها قریب بر نقطه‌دن بدأ ایله آخرور قو یقینه قدر تخمیناً ایکی بیچق کیلومتر طولنده و ساحل بوننده امتداد ایدر . سورک بو قسنک ثلتدن زیاده‌سی سین اخیره‌ده کوریستان لزوم اوژرینه هدم ایدلش اوله‌یقندن یرنده نام و نشان یوقدر . ثلثانی مقداری ییقدیرلامش ایسه‌ده متروک و مشرف خراب اولوب خاص باخچه اورته‌لرینه تصادف ایدن اوچی قسطنطینیه‌نک تپده واقع «آقره‌بول» ویا «بولوار» دنیلان ایچ قلعه‌نک آیاغه تصادف ایتدیکی ، یاخود بو موقعه تحفظکاه کی بر بنا بولندینی دیوار اوچنک ایچ طرفده کوریستان مبانی قدیمه و بر

[۱] استانبول قلعه‌نک طوپقو اسننه ایکی قبوسی اولوب بری سرای

بروننده لب دریاده و دیگری قره طرفده‌در .

سدرصین آثارندن تخیین او تقدده در . دوقور میلچنگ استانبول سورلری حنده یازدینی ازدم مانفانا اسمیله مسی جاماتی و برجله متحکم اسلحه و مهمات ده پوسی احتمالکه بوراده ایدی و طوقپور تیمنه بلکه سیده بودر.

سور مذکور آخر قپو یقینده ساحلی ترک ایله اسحاق پاشا بوقوشی طریقیله ذروهه طوغزی چیقارق ذروهه باب هایوندن صکره صفوی چشمی یوقوتندن اشاغی طوغزی استقامت آلور و باب عالی قارشوئنده آلای کوشکنده کوشک شکیل ایدوب بده صالح سکود طریقیله و خط مستقیم او زره دکزه طوغزی او زانه رق پتیجیلر کوشکی قربنده ساحل حصارینه عموداً قاووشور . سورک بوقسمی (شمندوفر کذر کاهنندن ماعدا) الآن باقیدر وبالنبه ایو حالده در .

سورک ایکی بچق کیلومتر و قدر تخیین اولنان قم ساحلی قلعه قسطنطینیه نک بر جزوی اولوب لکن سالف الد کر قم برسی کیملر طرفدن انشا اولندینی سؤالی وارد اوله بیلیر . قیاصره رومک سرا یاری داخل سورک اور تملرنده اولیوب الیوم عدلیه نظارتند بولندینی موقعدن سلطان احمد جامنه ولب دریایه طوغزی کیدن محلانده اولندینی مؤلفات قدیمدن متبان اولنه سرای ایچنده بیزانس دورندن قاله آتیالیان بر ایکی بنادن بشقه اثر کوریامنه سورده جاججا طوب مازغاللری مفتوح اولوب ماز غاللرک صکره دن آچیلشه بکزه مامنه و سور بری ایله سور بحرینک همن اولندینی یك نظرده عیان اولنه و مورخین قدیمه منک روایات متحد المآلله نظرآ سورک «سلطانیه» سوری نامیله عنانیلر طرفدن وفات عصرنده انشا اولندینی شبهه ایدیله من . طرز انشا آتنده حصار قدیم بلده یه تمامیله تقليید اولندینی آشکاردر . قولنوق قپولردن ماعدا سرای هایونک دردی قره ده واوچی ساحلده اولنق او زره یدی بیوك قپوسی وارد . قره ده ک قپولر اونلق قپوسی ،

باب هایون ، صفوی چشمہ قبوسی و تیمور قپودر . ساحله اولان قپول طوبیقپو ، دکرمان قبوسی وبالقخانه قپویدر که بونلر باعچه قبوسی ایله آخور قپو بیته اولان قلمه قپولیدر نام قدیمی‌ری: آیا واروارا ،..... آیوس لازاروس اولدینی جلال اسد بک استانبولک آثار صنایعی‌سی حقنده یار دینی فرانزیجه آژدن متباش او لور . سرای هایونک بر طاقده ایچ قپولری اولوب اورته قپو و باب‌السعاده واوجنجی قپو و حرم قپولری و ضربخانه قبوسی و چیزمه قبوسی آنلردندر . تاریخ عطانک برنجی جلدیستک او آخرنده یکرمی آلتی عدد طیش واچ قپولری و خدمت محافظه‌لری حقنده معلومات کافیه مندرجدر .

استطراد اوله رق شونی سویله‌م که قرون وسطاده سرایلو شاتو طرزنده قلمه ایله محاط و محفوظ ایدی و هر در بو احتماله فارشو مأکولات و ملبوساتی و لوازم و احتیاجات سائمه‌ی احضار و تدارک ایده جک و سائط ، درونشده و یا قربنده موجود ایدی . نته کیم بیانات آتیدن منفهم اوله‌جقدر .

تاریخ بنا — معلوم اولدینی او زره فاتح حضرت‌لری بعد الفتح یکرمی کون قدر استانبولده و بلکه اردوا کاهنده او طوره رق هان ادرنه‌یی تشریف بیوردقفری و آندن صکره‌ده اکثر ایامنی دارالحربلرده کچیدکلری جهنه تحنکاه جدیدلرینه آره صره اوغر امشلردر . سورکلی اقامات‌لری او زون حسن و قایندهن صکره‌در . یکی سرایک انشاسی ده او زمانه تصادف ایلیوز . اسکی سرایک اثتسای ۸۵۸ سالنده او لق او زره تاریخ‌خور منده مقیددر . تاریخ فتح ۸۵۷ اولوب پادشاه حضرت‌لری بر سنه مفارقدن صکره استانبولی تشریف بیوردقفرندهن او بله امر ایتدکلری اسکی سرایک انسا آنی عودتلردنده اکمال ایدلش اولسی ضروری ایدی . یکی سرایک هانکی اقسامی و هانکی سه‌لرده طرف محمد خانیدن اثنا اولدینی قطیعاً کسیده‌یله میور ، پادشاهان خلفک علاوات عدیده و تعبیرات مکرره‌یله کسب

و سنت ایش روضع و شکل ابتدائی خیلی تغیراتی داشد و هر پادشاه علاوه
و تعمیر ایندیکی محله کندی طفرانی وضع ایندیر مسدره، مثلاً باب هایونک
بالا نمده کی کتابه نک آلتده ۸۸۳ تاریخی موضوع اولدینی حالت زیر نمده
سلطان محمود خان ناینک طفرانی و قبونک ایچ طرفده دخی سلطان
عبدالعزیز خانک طفرانی کورولیور و برده عملیات انشائیه نک
جامته منی برایک سنه آرقمه آلمامق طیی او لوپ (کنه الاخبار
قولنجه سکزنه سورمشدر) سنه لنجه کوریلان اختلاف فر یوندن نشت
ایلیور. بر قاج مورخزک اقوال و روایاتی بروجہ زیر اراد ایلیه رک
بر زبدہ و تیجه استحصاله چالیشم:

طورسون بلک که [۱] عصر محمد خانی رجالدن او لوپ بعد الفتح
عموجهی و بروسه میلوایی مشهور جه على بلک ایله قسطنطینیه نک على -
الاصول تحریریه مأمور او لکشدر، آیا صوفیه کتبخانه سنه بولنان یازمه
تاریخنده شویله سویلیور: فاتح حضرتی فتحدن صکره اولا وزرا
و امرانه و قوللریه اعلام و اعلان ایندی که من بعد تختم استانبولدر
وبونک تصدیق ایجون تعییر سور و بعض کندو استراحتی و خواص غلامان
را حتیجون ملایم و مطبوع سرایلر و کوشکلر ترتیب ایندی و امین و دیندار
خواجه سرالله محفوظ قبلی و بعض یرلیته جایگاه سریر و دیوان اولن
ایجون وضع مناسب ویردی و برجانن شکار کاه خاص ایدنوب انواع
و حوش ایله مشحون ایندی کاه کاه تشیذ خاطر ایجون انزله تیغ بازی
و کند اندازی هزارن گوستردی.

طورسون بلک بنا ایجون ده شو سوزلری یازیبور: عرب و عجم
ورومن ماهر معمارلر و مهندسلر کتیوب کندو عقل کاملی معماریتک
ارشادیله آز مدت ایچنده اول مقام خوش و خرم او زرنده بر سرای
عال، انواع صنایله حالي و شین تقدمن خالي وجوده کلدی: هر کوشکی
[۱] سی تذکرمه کوره اصل اسی طورستنا بلک ایش، کندو بده
اعتراف ایلیور.

نکارخانه چین و هر قصری رشک خلد بین ، هر صحن فضای خوش هوا و جساندن نشان ، هر چشمی آب خضرکه نهر کوثر آندن روان ..... « من دخله کان آمانا » سری نمایان ... آنک مثلثی نه کسری کوردی ، نه قیصر نه فتفور بیلدی . انکله اولو استانبول معمور و مشهور اولدی . وبوسرای دلکشا به برسود چکدیروب فرنگی و ترکی ، مدور و مثلث و انواع اوضاع لطیفه به مصنع بورغازلر (برج) له و در کاه قپولی به برکوزل قلمه دوزندی و قلعه نک سوریه سرای دیواری شک اراسی باغ و بوستان و باعجه و کلستان ایلدی . جاججا چشمعلو و حوضلر و محبتکاهلر ترتیب ایتدی (اخاجلری و میوه‌لری و هواسی حقدنه اغرا اقاندن سکره) و بوبانجه ایچنده طور اکسره او زره برسچه سرای فرحفزای (مذخنده برخیلی بلا غیره دازلقدن سکره) و انک مقابله نده طور عثمانی او زره فن هندسی جامع بر قصر که عجائب عصر دندر استنا بیوردی . اسکی سرای که پیشکلن بالغلام شیدی حسن حسین محصنت اولنکه کرامت اختصاص بولدی .

عالی افندی « کنه الاخبار » ده فاتح حضرتلى اسکی سرای یا پدریوب سنه همان و خین و نما نهاده جانب هاتقدن صاحب شهریاری به « ازبل الدار بانیها » مثی وارد اولنله ساحة مطبوع الماحسنی تشریف بیوردقلخی یازدقدن سکره یکی سرایک بسب احداثه نقل کلام ایلیرک غلطه سکانی غلطه دوشوب پادشاه اسلامک شهر اورته‌سنه حفظ بر مأواهه اقامته اهل اصnamden یم و مرانه بنیدر یولنده اشاعه قال و قيل اباطيل ایتلرى و دیکر طرفدن او زون حن اولادندن او غورلی محمد بلک که کارداانا بر میرزا بی عدیل ایدی پادشاه حضرتلىنىك میانه بلده‌ده تکنلى موافق لازمه سلطنت اوله می‌جنی [۱] زمینده بر معنای دیکر تئیل

[۱] او غورلی محمد میرزا تبریزه دیده بردات اولنله حضرت فاتحک یکی آلتاش بربلاه جیمه نله و سلطنه او طور ممنی قاعده احیاطه غیر موقن و محفوظ بر مأواهه نقلی اقامتلرینی مناسب کورمی برفکر دور اندیشانه به متند ایدی .

ایلی او زرینه میرزانک بورأی مستقیمی و غلطه سکانک و هم سقیمی فکر شهریاری بی ایقاظ ایله رک سرای جدیدک اعمارینه مباشرت قلندهیقی روایت ایلیور و انشآت خصوصنده سلطان محمدخان حضرتلری بالذات مباشر و مستدلرکی معتمد عصا اولوب بنا او زرینه حاضر و ناظر وزرا و امرا قوللرنده ادای خدمته ظاهر علی الخصوص از دیاد بنیانه جدوجهد ایله اولانلره عطیات و احسانلری آنَا فَآنَا مبذول وباهرا ولدینی سیدن آز زمانده مهمات بنا غایت پذیر اولدینی و برقرارنده انجق نهایت قرین اولی تصور او لئور کن سکریلده انعام بولدینی ثبت صحیفه بیان ایدیور . مورخ موی الیک قولنه کوره فاتح حضرتلرینک سرای عتیقه افامتلری ایکی ییل مقداری اولوب سکریوز آلمش آلتیده بکی سرایه نقل هایونلری و قوعبولدشدر . شعر اجانبندن اومقوله سرای معلایه و بانیی اولان شهریار کشور کشایه مناسب مانند بیت معسورد بر تاریخ رنگین ذوشورلی مأمول و منظور ایکن احمد پاشانک (بیت) بنیاد سراییکه بودر احسن تاریخ . کیم ایده مبارک طبوگه حی و توانا . تاریخنی بکنمیور .

طیارزاده عطا بک اندرون تاریخنک برنجی جلد سیک اللی برنجی صحیفه سنه ویزاندیونک اسکی بولواری شدیکی سرای هایونک محلی اولدینی واشو سرای هایون محلی روم قیصرلرینک بیوک سراینک جزء اعظمی احاطه ایتدیکنی و اطرافنده کی حکم قله لی دیوارلرک اکثری روم سراینک اسکی دیوارلری اولدینی بیاندن صکره فاتح حضرتلری استانبولی استیلا بیوردقده مقتضای علوطینت هایونلریله قیاصره نک قصور قدیمه سنه او طور مق ایستیوب بر اسکی منستر خرابی سی او لان محله اسکی سرای منزین و متنظم او لهرق بنا ایتدیردیکنی و اون درت اون بش سه قدر اوراده اقامت ایلدیکنی و دزیتون افاجلریله مستور او لان سرای بروتی کوردکه موقعنک کوزلکنک طبایله میوب همان

ویزاندیونلرک اطرافنده بولسان اینهلوی عرصه‌لرینه انفاضدن بورایه محصور برسایی پادیرلدینی، (سنّه هجریه ۸۷۲ و سنّه میلادیه ۱۴۶۸) روم مورخانندن برینک روایت «**محتل الطرفینه**»، عطفاً ایلان ایلیور ویزانس مورخلرینک روایات متخالفه‌لرینی ذکر و تنقید ایلیورک الی بشنجی صحیفه‌ده «الحاصل نه زمانه یاپلش ایه یاپلسوں فاتح حضرتلوی سرای هایيون محلنده اسکان و آرامه شایان بر محل و مأوى بوله میوب کافه‌سی مجدداً بنا واحدانه همت بیور مثلمدر در» دیبور.

طورسون عالی و عطا تاریخلرینک بیانات سالفه‌لرینه واجرا ایتدیکمز تبعات سائره‌یه نظرآ اوان فتحده سرای بروني زیتونلک بر مسیره اولوب قسطنطینیه‌نک ایچ قلعه‌سی تپه‌ده ایله‌ده الحالة‌هنه سرای ایجی تیز ایتدیکمز یرده قیاصره رومک سرای نوعندن برینلاری یوغیدی. کرکبکی سرای و کرک سور محیطک قسم بربنی فاتح سلطان محمد خان یاپدرشد در بناءً علیه عطا بک روم مورخدن آلدینی معلومات محتل الطرفینک برنجی پارچه‌سی طوغزای دکلدر. سبب بنا اوله‌رق عالی تاریخنک کوستردیکی مطالعاتی صورت آخرله تأیید ایدر فقره‌لره بشقه تاریخلاردهه تصادف اولتیغندن اسکی سرایات ترکی ایچيون سرای برونسنک جاذبه لطافت موقعیته بعض ملاحظات و اباب معنویه دخی منضم اولدینی استدلال اولنور. فاتح حضرتلوینک پادیردینی سرای بر دائره اولیوب یکدیکرندن منفصل بر قاج دائره و کوشک طرزنده و مع تفرعات خیلی جامتمه اولدینته وابنه‌لری وس و شکوفه‌زار و حوض مثالو تفرعات سازه‌سی برد برد و سکن اون سنده آمام قلنديته حکم ایمک ضروریدر. طورسون بک تاریخنک افاداتی‌ده بونی تأیید ایلیور. عصری مدرک اولی حسیله اک زیاده شایان اعتماد اولق لازمکلان طورسون بک مع التأیف سنله‌لرینی قید اینمیور. سرای اینه‌نک انشاسی سورک انشاسندن مقدم اولدینی محققدر. باب هایيونک اوزرنده‌کی تاریخ

۸۸۳ او لدینی کی تاج التواریخ^۱ « خلده الله عن صاحبه » تاریخی و آیا صوفیه کتبخانه سنه مؤلفی نامند کور عربی العباره اسکی بر رساله تاریخیده { تاریخ بناء القلسة الجدیده } سرلوحه بیله مندرج کوچک منظومه نک (بیت) الهم الرب لوضع تاریخه * خلده الله للعلی ابدا * تاریخی بالحساب ۸۸۳ سالی کوستیور. حتی بعض مشتملاتک انشآتی سور ایله برابر ختم بولش اولمی که سالف الذکر رساله عربیه « رباط الحبل » (۸۸۳) ترکینی خاص آخره تاریخ دوشور مشدتر.

سرای هایون ایجون شاعر یکتای زمانه ولی الدین زاده احمد پاشانک سویلدیک (بیت) بنیاد سرایکه بودر احسن تاریخ * کیم ایده مبارک طبوکه [۱] حی توانا * تاریخی چینی کوشک کتابی فریزه موضوع ۸۷۷ ساله مطابق کلیدیکندن او کوشک مخصوص اولق احتالی خاطره کلیور.

رساله عربیه [تاریخ بناء القصر العالی] اولق اوزره : من النسب یلقی ایثاری تاریخ * جنان علی و قصر مبارک (۸۷۳) بیتی ایراد ایلیور که بوده کوشکلردن بزینه تاریخ اولسی محتملدر . کاتب چلی طرح بنای سرای جدید عاصه سنه ۸۷۲ و بناء سور در حوالی^۲ سنه ۸۷۲ اولق اوزره کوستیور. عالی افندی احمد پاشانک بالاده مذکور تاریخی بکنديکتن [۲] اوللیدر که حابی بیله پامیوب فقط اکا استاداً ۸۶۶ تاریخ غیر صحیحی بنای سرایه اسناد ایلیور واوغورلی محمد میرزاک فاتح ایله منابتی مؤخر او لدینگنده ذهول ایلیدرک بتهلمی قارشیدریسیور.

[۱] طبوکه ذاتکه دیگدر.

[۲] مودخ مویی ایله احمد پاشا حفنده « افصح شعراء » و مصنی قوللأندقدن سکره دها مصنع بر تاریخ انشاد ایده ماسنه سبب « ظاهر بودر که اشنال اشتغال وزارت طبع لطیفلرنده اند زیاده رزانه مانع اولشدر یاخود ملکه رخیه لری انجق بوکوه اذا وانشایه قدرت بولشدر » دیبور.

والحاصل بکسر ايک زمان بناسی متفق عليه اولیوب انشا آنک و با غچه و حوض و آب روان مثلاً تریباتک ۸۷۰ دن صکره پاشلایه رق بر خیلی مدت دوام ایله ۸۸۰ سنه لسته طوغری ختم پذیر او لدینی و ۸۸۳ خلال تده مع سور تکمیل قلندرینی می سوطات ساقه دن مستفاد اولور .
انشآت حقده بوقدر جو معلومات ایله آکتفا ایلیدرک قبول دن بروز ایچرو کیرم و ایچرو وده نه لار او لدینی تحری ایلیم :

باب هایوندن اورته قپویه .— باب هایون سرایک سلطنت قپوییده .
آلایرده و مراسم تشریفاتیه دخول و خروج بو قپودن و قوعبولور .
بالاسنده بسم الله شریفه ایله [وَإِنَّ الْمُقْرِنَ فِي جَنَاتٍ ...] آیت کریمهه
بین الخطاطین ثلث مئی دینلین اصول وجهه قارشو لقی یازلدقدن صکره
زیرنده صورتی آتی یه درج اوکان درت سطر کتابه کورملکده در :
هـ هذه قلمة مبارکة اس بیانها علی تأیید من الله و رضوان و رخص ارکانها
تَبَشِّرُكُمْ بِالآمَانِ وَالآمَانِ . باصر سلطان البرین و خاقان البحرين ظل الله
فی التقلین عون الله بین الحافظین قهرمان الماء والطین فاتح قلمه . قسططین
ابوالفتح سلطان محمد خان بن سلطان مراد خان بن سلطان محمد خان
خلد الله تعالی . سلطانه واعلی علی فرق الفرقدين مکانه فی تاریخ شهر
رمضان المبارک سنه ثلث و میانین و میاناهه ، ۸۸۳ — بو کتابه نک آلتندہ
سلطان محمود خان ثانینک و قپونک ایچ طرفنه سلطان عبدالعزیز خانک
طفرالری منقوش اولوب باب مذکور کمکرآ تسریکور دیکی آکلاشیلور .
کتابه نک یازوسی مشاهیر خطاطین علی بن یحيی الصوفی نک اثر خامه
معرفی اولدینی « خط و خطاطان » نام کتابدہ مذکور در . لکن باب
هایونک یاندہ موییک کتبی « کتبه اضعف العبد علی بن مرید الصوفی »
سورتندہ محیر در .

باب هایونک قارشونده آیا صوفیه معبد جیمی و او کنده کی میدان چقده
سلطان احمدخان مانلک مشهور چشمی کا سُدر. اناف آثار معماریه مزدن

اولان بوکوزل چشمەتك اویله بر قانیق بردە قالمی شایان تأسىدر. باب هایونك ایکى جاتبندە قپوجىلە مخصوص اوچىر دردر کوچك اوطة واردە. قپونك اوستە فاتح حضرتلىرى نفس هایيونلىرىنە مخصوص وکوشك طرزىنە مختصرچە برداڭىزە مرتقىعه يابىدىرىدىنى تارىخ عطادە منقولدر . باب هایيوندن كىلدەكە اوچ يوز متۇ قدر طولىنە دوز بىرىلدىن طوغىرى اورتە قپويه كىدىلور . بويولك طرفىتىدەكى مبانى حاضرە وقىدەمى ذكر ايىدم :

قپودن كېرىلەتجە صاغ طرفىدە واقع عرصە ۱۲۸۳ سالىدە محترق اولان مالىھ نظارى عرصىسىدە. قپونك اوزىنە بولان وزنە دائەسى اتىخاز اولىسان كوشك حرېقىن اقدەم هەم ايدىلىشىدى. اندرۇن هایيوندە مالىھ دائەسى وکوشك كۆستەر ياغلى بويا براىكى رسم موجوددر . مارالىان قپوجى اوطة لرى ميانىنە تردىغان ايلە اينىلان بىخۇن احتىاط وزنەسى ايمىش . نافذ باشاتك مالىھ نظارى انسانىنە خزىنەدە مەدخر تقوىدك ئقتە باب هایيونك تحمل ايدەمە جىكە دائە مقام صدارتە بىانەسى وار ايمىش (تقوىد موجودە بىشك و مئلاك ايدى) .

بوعرصەتك يائىدىن بىر طرىق چىزمە قپوسىدىن [۱] يوقوش اشانى جىخانە میدانىتە اىزىز . چىزمە قپودن اورتە قپويه قدر امتداد ايدىن دىوارك اىچىرسى خاص فرون و فوعلە فرونى عرصىسىدە . قپوسىدە اشبو تارىخ مكتوبىدر :

باتى فرن نان خاص ايجون دولت سرايىتە
سىدور ايدىنجە سلطان احمدك اسىرلە فرمانى
ايروپ ائامە اولدى كىنج نان خاصى اول شاھك
دىدى تارىخ (حكى) كىنج نان خاصى سلطانى
(۱۰۲۵)

ديوارك نقطە و سطەندە ئىرىيچە بىر صورتازىرسى واردەكە جدارندە

[۱] چىزمە قپو الیوم متىرسىر موقۇي يوقوشك باشىدە ايدى .

بیتمش وابی بیومش ایکی انحراف اجای حال تیپ و متزوکته دلالت ایدر. دیوارک اورته قپویه پاک قریب موضعندہ قورقونج خاطره لری اویاندیران «سیاست چشمی» (تغیر عامه اوزرة جلاڈ چشمی) یقین وقه قدر طورر ایدی . سیاست اعدامه حکوم اولانلرک ودیوان هایوندہ محکملری کوریلانلرک کاری بوجشمی نک یالاغنده ائم اولنور و آعام ایدنلر الارخی و ساطور ویجاقلری موصلقدہ ییقارلر ایش . آلسایا ایپراطوریتک برخی دفعه استانبوله کله جکنه یقین سرای هایونجے اجرا اولان تعبیرات صیره سنه نیجه فریاد وزاریلرک شاهد جامدی اولان بونحس چشمہ اورادن قالدیرلشدیر؛ اححانه قیله ماش اولملی که تعبیری اجرا ایدن ذات بوجشمی باب هایون درونه نقل و وضع ایتدزمشدیر . صولفندن اسکی موقی تیین اولن بیلیور .

اورته قپونک اوکنده اوزرنیه سر مقطوععلر وضع و تثیر اولان معهود «سنک عبرت» تسطیمات خیریه دن مکرہ قالدیرلشدیر . اندرؤن هایون اسکیلری بو طاشلردن بربنک طوراغه کومولدیکنی روایت ایدیبورلر . بونوع تثیرات باب هایوندہ دخی اجرا اولن دینی معلومدر . کلم صول جانبیه : باب هایوندن کیلدکدم صول طرفه اک زیاده کوزه چاریان بنا ایا ایرینی کلیسا ییدرکه ادواز ساشهده جیحانه واللحه اتباری او لهرق استعمال او لنوب الیوم عسکری موزه سیدر . پیزاندن قالان بوبوکک و رسین بنا غرائیت طاشنندن یالیش اولق و بروجه بیان دائما استعمال اپلش بولنق حیله زمانک دست تخربنندن قورلشدیر . قپوندہ ایکی کتابه واردرکه صورتلری بروجه آتی نقل اولن دی :

مظہر فتح و طفر قطب ممتازی پیرا
خسر و قلمه کفا حضرت سلطان عصود
سی بسیار ایله صرف ایله ده اوقان
جمع آلات جهاده او شه داد نمود
دوندی آلتون طوبه دورنده آنک طیخانه
زیب و زیورله او لووب طرحی متین و مشدود
نقدر جای مهات عاکر وارد
ماحصل اولدی زمانده جدید و بیبود

اشه از جله بوبت الشرف اسلحه
قلب اعدا کی اوئندی خرابه مشرف
کردش دهرا به اختابی اولوب خاک آلود
دیدی کیم قو للر عک جای مهماندن
نبرادر که او له رونق و عمران نابود
ایلیوب حاصل تجدیدنه فرمان ایتدی
کارکیر اولنیچون امر هایونی ورود
اویل سلیمان زمان آهن غرق ایتدی آنک
در و دیواری منته زره داود
جهه صاته نوله کردونه بیامات ایده رک
رفقت شان ایله بو بیت مهمات جنود
اویله ذرمه باشنه او فانوس لطیف
همجو خورشید شبا بنخش فلك شوق افزود
منه انصاف قبل ای زال سپهر فرتوت
قتنی کشورده بوجحالتری ایتدک مشهود
بوبله شاهنخه ذیثانک ایدرسه شایان
روز و شب مدح و شاسیله بجهان کفت و شنود
دشمن قهر ایدوب الله لواسن منصور
عمرن افزون ایده دولته خدای معبد
اویله تجدیدینه تاریخ بہین ای رحمی

۱۱۵۷

آتشکه

کاولور لر فنده بهرام ایله تینج جهادین باد
کاولوب بر صدمه سی بر هر فن صد نیم و کشاد
سداد و رشد ایله ممتاز عالم مقفر انجاد
مهماں جهادی ماورای حیطه اعداد
کیمین قتل و کین دین میتنه ایله ارشاد
شے عالم یکانه خسرو ذیشان کسری داد
جهانک هر کوئی اویله مسرت بنخش سد اعیاد
زمان دولته اولی هب و پرانه لر آیاد
اولوب تعمیر اویلشدر همان کویا که توینیاد
کروه غازیان دین و دولت آنن استداد
قیلوپ ایجا یکیدن اویله زیب و زینتی منداد
عجیب بالک و مین طرح ایله بینادینی استاد
قباب آسان اوستنده کویا مهر نور ایقاد
جهانه دائم حکم ایلسون بروجه استداد
بودار اسلحه رونق نون اویله مبارک باد

۱۱۳۹

ولی الدین غفرله

شهنشاه مقاری پیشه سلطان احمد ئالث
اور سه همت داستان شجاعت قهرمان صولت
اواسکندر منش کیم ذات ذیشان هایونی
سیاه شوکتی غیرت فزای حال اسکندر
اولوب ایران فرمیز سرخ سردن سیف قا عله
فریبون مترلت جم منقبت خاقان هفت اقلیم
وجود با کی تابان اوله لی برج خلاقتنه
خدا به حدوش کراولسون که اویل خاقان ذیشان
خصوصا کیم بودار اسلحه لطف عییندن
عتر قالم آتیحق ناسزا ایدی ایدرلر کن
شهنشاه جهانک لطفی اول پیزمه ده انسای
مهل الحق عجب مستحکم و غال اثر اویله
فراز قبه ده فانوس زیبای زرائد و دی
هیشه حق قیلوپ اول شهر بارک شو کن افرون
دو شردم شهر بیا اغامه بر بی بدل تاریخ

عکری موزه‌ی مدیری احمد محترم پاشا نک اقداماتی سایه‌سنه کوندن کونه کب تکمل ایلکده در .

عکری موزه‌یه سور آرم‌سنه بوکون قره قول بولان محله و آرقه طرفانده و قیله سیم سقالر و حصیر جیلر قفو شلر مبنی ایش . سیم سقالر کوش قابل ایندھ تیز صوکتیره رک خرقه سعادت داڑه‌سنه طاشلقی بیقارلر و حصیر جیلر دخی داڑه نک و سرای هایونک حصیر لری او ررلر ایش . بوندرک نه او جاقلری و نه قفو شلر قالمشدر .

عکری موزه‌سنه آلت طرفند و اتصالند ضربخانه عامره موجوددر . ضربخانه نک بوموقده تاریخ تأسینه دائرا ایتدیکمن تبعات نتیجه‌سنه پک آز معلوماته دسترس او له بیدلا . غالب پک مرحوم تقویم مکوکات عنانیه نام از زنده (صحیفه ۱۹۲) سلطان مصطفی خان اول زمانی بیان ایدرکن « ضربخانه » عامره نک سرای هایون داخله نقل او لدیقی حاس بیان ایدیبور (جلد ۸ صحیفه ۳۴۹، ۳۵۰) آنچق عنانی تاریخلر تده بوباده برکونه معلوماته تصادف او لدیقی کبی موی الیک افاده‌ی دخی پک صریح او لدیقندن او بله ضربخانه نک نزهه ایدوکی و بودفعه سرای هایون داخله قفقی محاه نقل او لدیقی مهم قالمشدر» دیبور . لکن حدیقة الجوامعک (چورلیلی علی پاشا و سینکشخانه جامعلری بختده) واولیا چلبی نک (جلد مطبوع ۱ صحیفه ۵۶۵) و راشد تاریخنک ویردکری معلوماتدن مستبان او لدیقته نظرآ ضربخانه بدایه «الیوم سلطان بازیزید قرنده واقع سینکشخانه اولوب ۱۱۱۹ تاریخنکن اول یک سرایه نقل او لغش و سرایده کی ضربخانه عامره بناسی راشدک متبعی اولان کوچک چلبی زاده روایتچه صدر مشهور داماد ابراهیم پاشا طرفدن اطرافی بر تعمیر کوره رک ۱۱۳۹ سنه‌سنه تعمیر آتی ختم بولشدادرک اسلحه خانه نک تعمیری ده او سنده تصادف ایتدیکی بالاده کی کتابه‌دن متقاددر .

سیمکشخانه او بله ایر غاد پازارنده چور لیلی علی پاشا جامع و مدرسه نك بولندیني موقعده اوله رق سلطان بازیزده نقل ایدلش و بعده متولیه بناسی بر حرشده محترق اولدینتند پاشای مشارالیه عرصنه جامعی بنا ایمشد رکه تاریخی بودر : (مصراع) یابلدی اهل عشقه جامع پاک علی پاشا (۱۱۲۰)

اسکی ضربخانه نك یرنده الحالة هذه موجود اولان سیمکشخانه بنای وسیع و رصینی سلطان احمد خان ثالث باش خصیکی امالة قادین طرفدن انشا و درونه برده فوكانی مسجد احداث و جوارینه سیل و مکتب علاوه ایتدیرلشد، سیل و مکتب تاریخی بودر : (مصراع) بو سیل و مکتبی باش قادین آباد ایلدی (۱۱۱۹)

فقط ۱۱۲۷ سنه کوکیلر قپو سنن ظهور ایدن حریقه ضربخانه نك دخی یاندینی تاریخ راشده محتر اولن نظرآ سیمکشخانه بنای حاضری صکره یالش اولق اقتضا ایلیور . هامرک روایتی دخی محتاج تدقیق کوریلیور .

اندرون هایوند ضربخانه بناسی اسکیدنبری بوکونکی بنا اولدینی متواتر در . سلطان محمودخان ثانی ضربخانه تعبیر و توسع و بوده خنکار دادرسی علاوه ایلدیکی آتیده کی کتابه لردن مستبان اولور . قصیده پرتو پاشانک و خط یاری زاده نکدر :

تم ایدر نام هایونی عیار سکبی
مقصد عالی چوغالنقدر شهار سکبی
اسم سامیله نقش زدنکار سکبی
خط طغراسی ایده تزین چدار سکبی
انتظام دین و دولت نه نثار سکبی
سایه سنده اعتبار برقرار سکبی
بذل ایده افاقت نیجم تابدار سکبی
قیلدی زیب آباد محمودخان بودار سکبی

۱۲۴۸

حضرت سلطان عمود خان خاقان بنام
ایلدی توسيعی فرمان بوکنی اعظمک
خاتم مهره دگیشز ناقد رنگین خیال
حسن اقبالی اوله آرایش روی زمین
طبع نقادی طوتوب میار حکتده ردیف
داغدار رشک اولور سیر ایدلکجه قرص ماه
تایبد رونق ویروب کونه او شس سلطنت
بازدی پرتو بشده سی تاریخی تم العیار
القیر یاری زاده غفرلها

خنکار دائره‌نک قوسته دخی آئیده کی تاریخ محرردر :

فرمانروای پحو ویر شاه جهان عمود خان
احسافزای سم وزر سلطان اسکندر قوان
پایله نو بوداژه اول آفتاب انوره
اوله بودار عاصه کنز مظلمند نشان
پرتو سزا تاریخنی یازسه زر اندر زر قلم
پادیردی دار سکیه نو دائزه شاه زمان

۱۲۴۸

صاغ طرفده ضربخانه قویلله عکری موذه‌سی آراسنه دیواره مستند
بر کوچک چشمہ واردک او زرنده سلطان سلیم ثالث طغاسیه اشبو
قطعه متقوشد .

میر ابراهیم عالیقدار کیم پادیروب بوتاجی ایندی بر اثر
چوقدار شاه کردن اقتدار خیر ایله یاد اوله تاروز قرار
معلوم او لدینی او زره ضربخانه بالکن سک ضربته مخصوص او لیوب
کرک سرای عاصه و کرک حرم هایون ایچون مقتضی بالجنه او آن سیم وزر
وجوهرات اوراده اعمال اولنور و برچوق اصناف و بنام قیوجی اوسته‌لری
استخدام قلنورایدی. بوایشله مخصوص دستکاهلر الیوم معطلدر. ضربخانه
نظراتی دخی عصر سابق اواسطه طوغری و کلالقدن محدود و معتا بر
ماموریت او له رق علی رضا پاشا و حبیب پاشا زمانلرنده غایته پارلامشدي.
خریثه خاصه نظراتی اوائل عهد عبدالجید خان ثانی به قدر بوداژه ده
ایکن ۱۲۹۴ سنه مایه‌سنه طوله باچجه‌ده کی دائزه نه نقل ایدلش و بوراسی
صرف مسکوکات دائزه‌سی او له رق قالمشدر .

مسکوکات اداره‌نک یاندن بربول آشاغی طوغری ایندراک صفوی
چشمہ قوسته منتهی اولور. ضربخانه قوسی بو طریق لدی الحاجه سدايدر.
بولک آغزینه قریب چوقدب و مدرس اولان قوز بکجیلری تعیز
صحیح ایله قیز بکجیلری او جاغه مخصوص قتوش وارمنش ؛ تفصیلاتی
تاریخ عطاده محرردر .

اورته قپوه طوغزی تقرب ایدیلچه بر دعاوی قصری وار ایش
هر کون علی الصباح بالناویه قیه وزرا ندن بر ذات قصره بالورود اقتامه
قدر آرام ایله وریلان عر خحاللاری طوبیلیوب واصحابی سویلدوب دعوا نک
غورینه حاصل ایتدیکی معلومانی هفتده درت دفعه « ایام مخصوصه نده
دیوان هایونه عرض ایله استدعالرک ایجادیات شرعیه و قانونیه ننه باقلور
واحقاق حقه همت او لور ایش . قصر مذکورک یانی باشنده « سنک عبرتک »
ویسانت چشمہ سنک بولینشی اکال عدالت ایچون اوله کرک ؟

دعاوی قصرینک آرقه نده اسکی اوقاف نظارتی بنا نک عرصه سی
کورملکده درکه موزه هایونک آرقه پخیره لری بوعصه به ناظر در .
اسکی اصطبل عامره بوعصه نک دیوار جهتده و دادره حریم
دیواری بوسنده ایش .

تعریفات آنفه به نظر آ باب هایون ایله اورته قپو بینته کی ساحده
تمداد اولان بیوکلی کوچکلی اون باب بنا دن بالکز عسکری موزه سیله
ضریخانه عاصمه پارچای قیام اولوب دیکر لری عرصه حالنده در . معماقیه
خریطه ده موضع لری کوست لشددر .

مطعه عاصمه باب هایونک صاغ جانبه کی بایردده در . بنا سور
داخلنده ایسنه ده قبوسی خارجه آجیلور . اسکی تقویم و قایع اوراده
باصلدینی ایچون تقویخانه نامیله ده معروف ده .

صفوق چشمہ قپو سدن یمور قپویه و ضریخانه قپو سنه .
قپو دن ایجری کیر من دن اول صول طرف ده برجشمہ کوریلور ، کتابه سی
بروجه زیردر :

الفاظی سلطان عبدالحید افندم حضرت لرینک مجداً بنا بیور دلاری

حیدیه چشمہ بیدر ۱۳۰۷

سلطان سلیمان ثانیت طغراسی

ایتدی سلطان احمد اول ظل خدا
خلقه جان بخش اولسون اقson دادما
ویره اهل مشربه بو ماستا
دەدوشنجه حافظا تاریخ او لور
خیر ایدوب الله اچجون بو چشمی
صویی توش ایلهین بولسون حیات
دەدوشنجه حافظا تاریخ او لور
۱۰۱۴

صفوق چشمی قپو سندن کیرل کده تقریباً در تیوزالی متزو طولنده دوز
واسجه و کولکلاڭ بىرىول ساڭرى تیمور قپوجهته ایصالا يالىر . يولك طرفینی
اگاچلقدر . مكتب طیه اچجون و قیله تنظیم ایدیلان نباتات باچمه‌سی الیوم
متزوك اولقله اول زمان دیکیلان اشجار و نباتات کندی باشنه بیو بوب
کیتمىدۇ .

صفوق چشمی قپو سیله تیمور قپو آرە سندە کی محل باصق و قپانیق
اولدىقتدن برخیلى و سعى حائز اولدىقنى حالىه شایان ذكر و عاشا برشىئى
يوقدر . آنچىق صفوق چشمی قپو سىكىن قول طرفىدە و کوشىدە آلاي
کوشى موجوددر . آلاي کوشى سوراوزرىنە مبى و سىرىدىن معمول
وطرز مصارىبى ظريف بىرکوشى اولوب پادشاهان عظام باب عالى
اوكتىن كېمچىك اولان آلايدى بىرکوشىدىن تماشا بىورىلار ايمش . پاشا
قپو سىكىن يىنى دائرة صدارتك « باب عالى » تسمىه اولنان قپسى کوشى
ناظر اولان قپودر . کوشىك قارشۇسندە مكتب رشديه عىكىرىه اتحاذ
اولنان موقعىدە سرايىك ترزيلىر اوچانى بولنور ايمش . تلغراف و پوسته
نظارى اولق اوزىرە صفوق چشمی قپسى يانسندە مؤخر آنغا اولنان
كاركىر بىنامۇرىن وكتې اقلامى استىباب ايمدىكى جەتلە آلاي کوشىنىدە
ناظرلار اىفاى مامورىت ايدىلر ايدى . نظارات مە كورە معاملاتى توسع
ايىدېكە مامورىن وكتې چوغالدىقتىن آرە يىلە اخسايدىن چىرىكىن
صوندرمهلر صىقىشىدىرىلىشىرىكە حىن طېيىتە مالك اولمىغىزى ارائە يە
بۇندىن دەم ئۆر دليل آرامىنە لزوم يوقدر . سورك آرقەسە تیمور
قپو بىرچىرىچىلىك « تلغرافخانە فابرېقەسی » اغاچلىك آرقەسندن

پاک کوزه چارپیور . آلای کوشک تاریخ عەمیزدە کىرتله ذکرى كچن
بریادکاردر پچىرەلىنىڭ اوزرندە مەكۈك كتابىسى بروجە آتىدۇ:

بودر ترتیب ساز سلطنت سلطان مەودوك كلوب اركانى سېر ايتدىكى قصر فلك درگاه
اوکونىدر عىدمىز كېم بىندىكانه فروپۇر كاھ ورای روزىنىدىن مەھر رخشان وش اوظل اه
بىبار كن بى قصرك ارتقانع طاق كىردونە يقىن ايتدىدى راھ دادخواهانه اوشاھنشاھ
مرادى استئاع عەرخالىدىر برايانك صادى يسطە اولدۇچە مظۇمان عەالتخواھ
كىرىشكىل اوللوب بورشك كىرى طاق سلطانى ياندە كىيپاداك قصرى قالدى كەنەنە بىرخىراھ
كىتروسون پىشكەھ قصرە پاندايىلە اعداسىن سربىخواھى حق ايلسون غلطييە شەھراھ
دىزلىدى رىشتە تارىخە عىزىز حرف جوھردار الای كوشكىن مىتىب قىلىدۇ رسم شاھ كىردونجاھ

۱۲۲۰

صفوق چىشمە قېوپىندىن صاغەدونىدكە مائىل بىر يوقوش ايلە ضربىحانە
قېوپىنە چىقىلىور . موزە ھاپۇن بويوقوشك صولجا بىندەدر . موزە ھاپۇن
حقىقىدە تفصىلاتە كىرىشىك صددمىزك خارجىنەدر . يالكىز شۇنى بىيان
ايىدم كە ابىدا چىنلىلى كوشك موزە تىخاذ قلتوب درونە برقاج پارچە
آثار عىتقە وضع او ئەنىشىدى . حەدى بىك مىرخوم موزە مدیرى اولدىقدن
صىكە گىندوسى غىور و مجد و كار آشنا بىزات اولىغله معارف نظارى
اركانىڭ اعتراضاتەنە رغماً اىكى دائرة جىسيەتى بىلدى آنسا و موزە يە
علاوه ايلدىكى كى يانى باشىنە بىرده صنایع نېقىھ مكتى بىنا و تائىس ايلش
و موزە ھاپۇن صرف مىرخومك اھتىامانى سايىمنىدە حال حاضر ژروتە واصل
اولىشدر . مدیر لاحق خليل بىك كە حەدى بىك بىرادىيدىر و طول مدت
رفيق و معاونى ايدى مىرخومە خىراخىل اولدىقىنە شېھى يوقدر .

چىنلىلى كوشك، بىنانىدەكى « آھنەك و تاب و ئەرافت و ورقاتن حىيلە
الحق آثار معمارىيە منىڭ بىر انوچىج مابىلاقتخارىدر داخلاً و خارجاً رقيق
و ئەزىز ترسىياتى و زىنكىن و لطيف الوانى حاوى مىناكارى طوغەلەلە
پوشىدە ايدى . » بى طوغەلەلە چىنى اطلاق اولدىقىنە كوشك تىپىسى
او طوغەلەلە اضافىتەدر . طورسون بىك تارىخىندىن بالا يە درج اولنان پارچەدە

طور اکسره او زره انشا اولندینی بیان اولنان « صرچه کوشک » اشبو چینیلی کوشک اولدینی آتی به درج اولنان کتابه‌دن نمایان اولیور . کتابه کوشک براو طه‌سنه واقع اولوب طاویلی چشمہ دینلان چشمہ‌نک ایکی طرفده‌در وبروجه زیر تحریر قلنور :

صول طرقده

حضرت خاقان عالم خان سراد کامران
امرایدوب صرچه سرای ایگر بوعالی چشمہ‌لر
اول شه عالم که بوعین الحیات جاندن
جلوه‌لر ایلر صفا ایله کنار آیده
بوبله هریودن اقیاز ایدی خاکابینه
سلیل اسا کوروپ آثاری داعی اودم

باک طبع و صاف دل سرچشمہ سلطانیان
خاکبای دولتینه جان کبی اولدی روان
خرрошیلک بیک‌یاشر ایتدیکه دائم نوش جان
ماه کوش نوش ایدر کویا که طاؤس جان
اویاسه بحری ایکر که منتفته پلوان
دیدی بر تاریخ که سرچشمہ شاه جهان

صاغ طرقده

چشمہ‌لردن کم لبالب پراوله بوض جان
قله دولله بوجای عنره اول شه نعن
تحت دولت صدر عزت قصر رفت جای خاص
سوکبی اوصاف شاهی ازبر ایتمددر مکر
قطرة جودیله نوله بنده سین احیا ایده
سید ایدوب آثاری داعی دیدی الهمله

جوش ایدر دل میل اینوب آفرآ کروج روان
برج آبی کوییا منزل ایدر شمس جهان
حق مبارک ایلوب سکون او شاه کامران
آغزا جاوب چشمہ‌لر الحان ایله او قور زوان
زنده در چون آب لطفیله او شامک انس و بان
تاریخنی باک رغنا چشمہ شاه جهان

(تاریخ‌لرک ایکیسیده سلطان مرادر دوريجی طومیور)

چینیلی کوشک کرک مدخلنک شکلندن و کرک تقیاندن ایران
اصول معماری‌نده اولدینی متبان اولیور و جاججا موضوع یازیلر دخی
بونی تأیید ایدیور و طورسون بک افاده‌سی موافق دوشیور . بوکوشک
مدخلی او زرنده منقوش کرفت یازیله بحر و بر کتابه‌نک (حالا لا یهیله او قونه .
مامبدر) نهایتی اولان « تمام یافت در او اخر ماه ربیع الآخر سنه سبع
وسبعين و همانا نامه » افاده‌سی تاریخ آعام بنایی کوستیبور . کذلک طورسون
بک طور عُنای او زره آنک مقابلنده بنا ایدل‌دیکنی بیان ایتدیکی کوشک
شدیکی موزه هایون بناء جدیدینک یرنده اولدینی شهال او جنک مملاری
حفر اولنور کن چیقان اسکی گمل اقاضنده و چینیلردن آکلاشلقده‌در .

تیمور قپودن او تلق قپوسته . — تیمور قپودن او تلق قپوسته قدر
امتداد ایدن ساحة و سیمه سرای ایچینک ذکره ناظر اولان قسی او لوب
لطافت و نصارته دفع منکونده نظیرینه آز تصادف او لان بقاع
فر حفرا دندر . زمان سلقده نیجه مرغوب قصر لره مزین اولان ویالی
کوشکی ، سرای بروني ، خاص با غمچه ، کلخانه ، جیخانه نامیله بشست
معنی تعداد و تخصیص اولان بموضع رعنا و مستتا الیوم خالیدر . شوراده
بوراده فن معماری نقطه نظر نده هیچ دکرسن بعض اما کن عادیه بولوب
آره لرنده قلان محله دخی لاحنه بوستانلری او لشدر . تیمور یولک بویدن
بویه اورادن ضروری ده تقض . قدر و اعتبارینه یار دیم ایمشد .

تیمور قپودن لب دریا به طوغری او زیان دیوار تیمور یوله کید
واستایونه میدان ویرمک ایچون [۱] هدم ایدلیکندن ایزی بیله غائب
او لشدر . منه کور قپودن کیرینجه صاغ طرفده کوریلان مشجره حقده
یوقار ووده بر قاج سوز سویلتمنشیدی . صول طرفده اداره عکریه به عائده
بر طاق اخشاب بازاقلر و نهایت اسک مکتب طیه بنامی دکز جهتک
هوا و منظر منی کاملاً پیامش او لدیشندن قیمت صناعیه و تاریخیه لری

[۱] روم ایل شمندوفرنک سرای ایچیندن کپورک سر کجیده منتهی او لسی
وقیله بین الوکله بادی اختلاف او لوب متزم محمد رشدی پاشا شهرک منتخب
بر فلسطنک استایون اتخاذیه وباحصوص خط حدیذک سرای حایون داخلندن
اسرا دینه شدله اعتراض ایش ایده سلطان عبدالعزیز خان تیمور یول کی
بر مؤسسه نافعه نک حصولی ایچون هر درلو فدا کارلی اختیاره راضی و قائل
و صدر اعظم عالی پاشا دخی فکر شاهانه بیه میاب او لفله اعتراضه النات او نیه برق
بارون هیرش استینلان صورتله مساعده بیور لشیدی . شمندوفره بشقة بر کذر کاه
بولنه البه دها موافق او لور ایدی .

سلطان محمودک ببر باشیلندن مقاعد عمش افندی استنده سکانلک بر ذات
تیمور یولی انش آقی ایچون یالی کوشکی جوارنده واقع شمشیر لک بوزله جنی خبر
آلدقده « ایواه او شمشیر لکده هرچهار شنبه کیچلری جن پادشاهی مجلس قوراردی
شمی نزهده قوراچق » دیوقا نصف ایدر طوره ایش .

اولیان بوابینه‌دن صرف نظر ایده‌م و ساحل بوئی تعقیب و تعریف ایتك
ایچون سپتیجیلر کوشکنندن باشلاهیم :

سپتیجیلر کوشکی لب دریاده سورک بدننه قودلش بوکش بر بنا اولوب
لطافت معماریه‌دن عاری دکلدر، اوست قاتنه و دکز جهته باشدن باشه
او زیان بالقون بوغازک جید هواسه معروضدر، کوشک بوکون حریبه
نظارتنک اجزاء طیبه ده بوسیدر. ایچرویی ده بو اولغه لايق بر صورتده
تعمیر کلی به او غرامش او لایقندن يالکز براوطده مدور طوان محافظه
اوله بیلمشدر. آلتده کی قبو قلعه‌ده سوکره‌دن آچیلمشدر. هیچ
بر طرفه بر کتابه به تصادف ایدله‌مدی .

قایقخانه سپتیجیلر کوشکنک اتصالنده‌در . قپو سنک بالاسنده مکتوب
اولان قصيدة تاریخیه‌نک مالنه نظرآ سلطان سلیم خان ثالث عصر نده والده
سلطان طرفدن مع مطبخ و حمام تعمیر او لمشدر. قصيدة مرقومه بودر :

حضرت سلطان سلیم داور روی زمین پادشاه بحر و برخاقان خاقانان دین
دور عدلتنه جهان او لقنده در آسوده تر سایه‌سنده اولهی هر کس بر مراد و کامین
چوق خراب آبادی ایتدی لطف تعییره قرین دل خراب اولش بوکونه کوشکه‌غمده‌حزن
کوشک ایدوب بیلدی قایقخانه او جانگی خالی پایبدی بر حام والا فبة کردون و ش
کرم و سر دروز کاردن اوله هم ذاتی امین اولش ایدی دود آهی کتبد کردون مکین حق بکم مطبخ دخی محتاج ایدی تعییره هم
نقش کونا کون ایله و بردی اکار زینله زرن بواو جاغلک دلکشا بانز دخی تجدید ایدوب
عمرن افرون ایده حق صحنه عفتله مدام ظل شفقتنه اوله اسوده یارب مؤمنین پیشکاهنده تلامیم ایدجه موج یم
هر امور نده جناب حق اوله هر دم معین حاره رکان ایله شاکر بند ایدوب تاریخی
اوله شاکر بند ایدوب تاریخی اوله شاکر بند ایدوب تاریخی

بوقایقخانه سلطنت قایقلرینه مخصوص اولوب دروننده سلطان محمود
وعبدالمجید و عبد العزیز خانان حضراتنک کوشکلی سلطنت قایقلری وبشقه
مکلف زور قلر طوریبور کورینشلری پاک کوزل . عبدالمجید خانک والده‌سی
بزم علم سلطانک قایشك کوشکی قفلیدر .

قایقخانه دروننده خصوصی بر قفو شده بیمثل و بهادر آنیقه بتون عظمیله

مها بتیمادر، او ده ایکی بحق عصر دنبرو و ساده نشین استراحت اولان سلطان
محمد خان رابعک سلطنت قدر غمینیدر. بوقدرغه من کل الوجه شایان عماشادر.
طولی ۳۹,۷۰ و عرضی یوقار و دین ۵,۷۰ و او مور غادن ۴,۵۰ مترو و تمام
درینلکی ۲,۴۰ و او مور غمین او طور اقله قدر ۱,۲۰ مترو در و ۱۴۰ طون ندر
و فرق سکر کر رک ایله متخر کدر. هر کور رک طوباجنده اوچ قبضه بولنخه
نظر آیوز قرق درت کور گیسی اولق لازمکلور. هله قیچنده کی کوشک
زینت و تقاست و ظرافتی قلم ایله تصویر ایمک قولای دکلدر. کوشک
کمر شکلنده اولوب هر طرفی اینجہ قلم ایله مینا کاری آلتون ایشلمنش
و قبار تمهارک اورته سنه عقیق و نجف نوعندن مختلف رنگکه طاشلر
او طور دلش جدا شاهانه بر قصر سایح در. صاغ وصولنده « عمر و سک »
او زرینه بور بیت دعا کومه اوله رق صدفله ایشلمنشد. صدفن معمول
بویازونک ککنلکی و کوزالکی انانی حیران ایدیسor و باقدچه حیرتی
آرتندیریبور. فقیر هیچ امثالی کور ماشم حق تحرسله یاندن آیرلادیغی
اعتراف ایدرم. بیتلر بونلر در :

حضرت سلطان محمد خان غازینک مدام
بعز و بردہ باری خضر و حافظی الله اوله
یاد دوره دائم سعادتله نیجه اعلیٰ قابق
عمر نوح ایله جهان ملکنده شاهنشاد اوله

اشبو ایاتدن بشقه کوشک چوره منده طقوز بیتلی بر قصیده ده
وار ایمش. هر مصراعی آیروجه کوش لوحملره حک اولنخ اولدیقتدن
هر نصله کوزدن نهان اولان متفرق ایکی مصراعدن ماعداسی ضایع
اولشدر، یرلری طوریبور؛ احتمال که قدر غدنک تاریخ انسانی بوقصده دن
ا کلاشیا بیلر ایدی. استراق اولنیان مصراعلر بونلر در :

دوام عمر ایله رستمک اینتون قهرمان آسا
بورتون برو بخره حکمن اول سلطان بی هنا

اون برنجی عصرک یادکار قیمتداری اولان بوقاینک قیمه بر سفره
متحمل اولدیقی امرای بحریدن ایشتدیکمی عرض ایدرسه فارئین
کرامه بر کوزل مژده ویرمش او لورم . شونی او نو تیمه که خصوصی
قووشک جانب و قفندن حالا هر کیجه یانار بر قدیلی وارد .
فایقخانه کچلکدن صکره شرکت خیرینک کور ده پوسی ، حریمه
نظارتنک سوقیات اداره‌ی ، براسکی حله‌ی جی قفوشنی ، عکرک حطب
انباری ، یالی کوشکی قپوسی ، عکرک ارزاق انباری وارد لرنده کنه
قهوه خانه صیره سیله دیزلشد . ارقه لرندن شمندو فرخطی مرورایدوب
خطک او بر طرفند دخی مکتب طیه عکرک به بانی سابق موجوددر .
قلعه‌ده صکره‌دن اچلمیش اولدیقی بلی اولان یالی کوشکی قپوسی
بوتام ایله منی کوشک قپوسی ایش . بو کوشک دخی سپتیلر کوشکی
کی سور او زرینه مبنی فقط بر قاتلی و غایت منین او لوب اطرافنده مرسر
ستونلر او زرینه مقف بر کزینی وار ایش . یالی کوشکی فؤاد باشا
صدارتنه آقی ایلان دیکر کوشکله برابر یقیدرلشد . یالی کوشکدن
ناری قپویه دک قلعه‌نک سلطان احمد ثالث طرفند تعمیر اولدیقی مشعر
خطاط شهر اسماعیل زهدی خطیله بر کتابه حطب اباری جوارنده
بوله رق موزه‌یه نقل ایدلش واشو کتابنک یالی کوشکی قپوسنه
موضوع اولدیقی محتلن بولنشن اولنگاه صورتی آقی به درج اولدی :

پادشاه هفت کشور کیم خدا	ذات باکن مصدر داد ایلدی
یعنی سلطان احمد عالی هم	سرگانی امره منقاد ایلدی
دور حکتنه جهان معمور در	بو خراب آیادی آیاد ایلدی
برج دولته مکین ایشون خدا	بودعایی عالم اوراد ایلدی
باخصوص استانبولک سورین دخی	یاغیله خلقی دلداد ایلدی
سادر اولدی خط وزیر اعظم	قلعه ترمیمی ایجاد ایلدی
آسف ابراهیم باشادر اوذات	شاه عالم آقی دماماد ایلدی
اس ایدوب مطبخ امینی قولنه	خدمت تعمیر ایله شاد ایلدی

کعبه یا پدی صان خلیل آزری
یالی کوشکندن در ناری بده
خلق مستقی ایدی ابو ابدن
برج و بادولر خراب اوش ایکن
پیت واحدده رفیق خوش ادا
حکم سلطان احمد والا جناب
سینی تا اویله منداد ایلدی
ایکی بیله دشک بغداد ایلدی
هر کشی بریاب ایجاد ایلدی
بی بدل تعمیر و بنیاد ایلدی
بویله بر تاریخ انشاد ایلدی
حصن استانبولی آباد ایلدی
(۱۱۳۵)

بوستانجی باشی دائره‌سی و خاچکلر قفوشی یالی کوشکی جوارنه
ایدی واورالری سرای ایجینک غلبه لک و شنلکلی برمحلی ایدی .
بوستانجی باشی کیدشلرده خنکار قایقتك دومنی قول لانغه و ساحل
کوشکلری نحافظه به وبغض اجرا آت ممهیه مأمور ایدی . خاچکلر
تبليغ اوامر سینه ایچون سورایه بورایه سوق اولنان مأمور لدر که
زمائزده معیت چاوشلری و باوزان حکمنده در .

یولنzedه دوام ایدم : عسکری ارزاق انبارنه یالی کوشک سنتی
نهایت بوله رق سرای بتنه موابلت اولنور . بوراده من القديم طولانی
و بیوک بر اخشاب سرای مبني اولوب عهد سلطان محمود خان ثائیده مجددآ
تعمیر قلمشیدی . تمامآ شرق چاشنیده انشا قلتمن اولدینی جهته
منظرة خارجیه‌سی خوب و لطیف و تزینات و قفریشات داخلیه سیدخی
بین و نظریف ایدی و دریایه اولان باب کیری طوقبو اولدیقندن طوقبو
سرایی دینگله متصرف ایدی . اوائل سلطنت عبدالعزیز خانیده مفورو -
شاتیله برابر محترق اولوب (۱۲۷۹) قبولک بالاسندہ کی کوزل کتابه
قدرتلش و میدانده ترک ایلشدر . قضنیه عزت ملانک و خط یساری .
زاده نکدر . صورتی بو در :

بانی "نان" دولت اولهی خان محمود قیلدی هر کهنه‌یی تجدید و خرابی آباد
و بیریور ذات هایونت بالاستحقاق اینه مولی یکیدن عالم دیگر ایجاد
لب دریاده یا بوب بویله سرای دلو شیر استانبولی قیلدی ینه محمود بلاد
یازبله باینه عزت قولنک تاریخی قیلدی خانان جهان طوقبوی توینیاد

طوقپو سراینک ارقه‌سنه سلطان سليم خان ثالث والدنسی ایچون سرداب دینیلان قصر شیرینی پاپدیرمیشیدی. بوکوشک سلیمه و آطمہ‌لجه‌ته نظارت کامله‌یه مالک و بلغامی طاشدن مصنوع بربده‌هه اولوب اوشه‌لرینک دیوارلری آیینه‌لره قابل‌اعش و آردله‌رینه چیچک ساقیلری وضع اولنفس و ساقیلردن صولرا آقارایش. سلطان عبدالجید خان یک سرای تشریفلرنده مطلقاً بوقصر دلنشینه برمدت آرام واستراحت ایمک عادتلری ایعش . خاص اوشه کتخدالشدن مقاعد حاجی خیری بک اندی که خدمه اندرون هایونک اقدمیدر (۱۲۵۶ تاریخته اندرونه چراغ اولشدرا) ورفاقت عاجزانه مله بتون بورلری طولاشق وبرخی معلومات ویرمک زحمتی اختیار بیورمیدر، سردابی تعریف ایدر کن آغزی صولانیور ونظرنده هیچ برکوشک بونک قدر دکری اولدینی طور افاده‌سندن آکلاشیلیور. سرداب دخی امثالنک یانه کیتمش یعنی بلا رحم هدم ایدلشدرا . سردابک آرقه‌سنه برسد واردرا. بوسدک اوستی اندرونلیلرجه بشنجی یریعنی طیقه تسمیه اولنور. یوقارو سنه روما دورندن قالمه کیر مرستون مرکوزدرکه سراجخانه سنتده واقع اولوب مقدمما اوزرنده موضوع اولان وه نوس (کوزلک الهیسی) هیکلک منابتبه قیز طاشی نامیله زیازد اولان ستونه قیاساً عطا تاریخنی بوکاده قیز طاشی اطلاق ایلیور. بوستونی روما ایپرا طور زلرندن شودوسوس (باخودقلودیوس) غوط قومی اوزرینه مظفریت عظیمه‌نه نشانه شکران اولدرق اعنئه نصارادن آیوس سیمیون نامه رکز ایدرمش و پنه کندی هیکلی او طور تمشیدی. فقط مورخ عطا حکایات سالفه‌نه عطفاً پنهنده برکوچک رضخانه اولدینی سوبلیور که بوروايت اندرونلیلر بینده دخی شایع اولشدرا . بودیکیلی طاشک جانب یمیننده قدیماً خاص آخرورک شعبه‌سی اتخاذ اولنان محلده خاقان سابق مختصر بر عکر قشله سیله بر قواندانلق داره‌سی بنا ایدرمیدر. داره‌هه حریملک اوجنجی پوسی ستونک بولدینی ساحده ناظر در .

سرای ایچینک خاص باخچه اطلاق او لانا و استنک دلالیه مقدمه‌مری
لطیف شکوفه زارلره محاط اولی لازم کلان موقع بوکون خالية خالیدر.
وقتیله تزهنه کاه پادشاهان اولان اوکل و سنبل طرحری شمده آره صره
پهلوان کورشی و سیله سیله طویلانان تماشا کرانک و سیدجی و شربتجی
مثلو صایحیلرک مجھی وجوار محلاتی ساکنه‌لرینک میره‌سی اولشدرا.

خاص باخچه‌دن صکره کلخانه میدانی کلیر. بو اسم اوائلده سرای
هایيونک عطریات قطبیرینه مخصوص اعمالاتخانه‌نک اوراده بولنندن ناشی
اولی محتملدر. میدان غایله کنیش و دکزه طوغری دوز و نشاط
آوردر. اورتمنده دور خاقان سابقده انشا اولان ایکی بیوک فشنک
دې پوسی لطافت منظره‌نى بوزدقدن ماعدا حفظنا الله استانبول ایچون
وخاصةً میلیونلره قیتلی اشیای حاوی اولان خزینه هایيون ایچون مخاطرة
دانمەدر. معروض اولی اعتباریه حال حریبده کی محدودیده ينه بشقه.
کلخانه میدانی وسعت و لطافته مبنی برچوق کوچک و ظرفیت کوشکلره
منین ایدی، انلدن اسحاقیه کوشکی واخجیلی چاوش کوشکی ياخود اینجیلی
کوشک و سلطان مراد سلطان محمود کوشکلری يقین و قتلره قدر طورد
ایدی؛ سلطان عبدالعزیز خانک سرای جدیده او ویله اوافق تفک کوشکلره
عدم رغبتدن بالاستفاده مكتب حریبه تاظری غالب پاشا مرحوم سر
قرنالقدہ بولندينى انساده مصارف زائده‌ی موجب اولیور دیدرک
بوکوشکلری يیقدیرمشدرا. شهریار مشارالیه حیواناته مراقلی اولوب [۱]
بر آره لق برچوق و حوش و طیور کتیره درک آنلری ارسلانخانه نامه
تبديل ایتدیکی سلطان محمود کوشکی محلنده محافظه ایتدیرمشدی.
حیوانات حجره لرستک بوله يرلری آرقه دیوارنده حالا کوریلیور. تصادفاً
تندندرکه بیزانس زماننده واوائل عثمانیاندە دخی ارسلانخانه اورالردہ ایدی.

[۱] بشیر نامنده بر اختیار ارسلانی پله سودبکی وزنجرنی چوز دره رک
باخچه‌ده بلخوف آنکله اکلنديکی مشهوردر.

سالف‌الذکر جیخان‌ملک جوارنده‌ایکی مبدأ نشان طاشی مرکوزدر [۱].
کتابه‌لری بروجه آئیدر :
دکز طرفنه کینک

« ماشا او »

شاهنه طالیم خاقان مسعودالشیم عین عطا کان کرم دهرک شذیثانیدر
سلطان سلم کامور فرمانده ملک هنر دیباچه فوز وظفر سرتامة عنوانیدر
مهری سپر شوکنک ماه سیاه رفتک جسم لطیق دولنک هم جان هم جانانیدر
اوله تفک انداز اکراول داور عان نظر قونه نشان قرص قریشیه اورمن شانیدر
برکون کلوب ماننده بوقصیر ایتدی جلوه که آتف تفکی که بکه طبع کهر افشاریدر
دریبور اوتوز درت خطره یه بربیضیه وضع ایتدیلر سیرایلین اهل هنر بحالنک حیرانیدر
رفع ایتدی دلدن کیه‌سین صاف ایلیوب آینه‌سین صان پیشه کرد سینه سین چون مظہراً ایتدی
اووب سکر کرکه عام اول شاه اسکندر غلام نه ربده اوردی عام بوله هنر ادمانیدر
ناشد بحق حا و میم شاه جهان سلطان سلم اویون سرینه مقم عام دعا کریانیدر

المد الفقیر الداعی

محمد اسد الیساری

غفارانه ذوبه

قره طرفنه کینک

خاقان ذی سیف و قلم داد ارافریدون خشم سلطان محمودالشیم یکتا خدیو کاسران
دنیا به شامل هنر دارایه غالب حقیقی اقبال شان و شوکنی کسرایه و پرکرشن
قیله غضبله کرنکاه فولاداریر بیاشباء اعدای جگنچون کیاه اول شاه رویین عن توان
میدانه اول شاه دلیابن سورنجه هجو شیر کورس قاوردی اردشیرانکشت حیرت بردهان
پیکاره قیله کر هووس ایلر نریغان اکه بس عنقا به نبته مکن عاجز در البت بیکان
وستم انکله هیجدال اولیک دکلدر احتمال اول خسرو ماحب کمال الله الی سیف و سان
اویله مارف کاپیدر اجرای منست شانیدر کلسون بوار میدانیدر وارایه اولور امتحان

[۱] پادشاهان عظام اوق تعییلری یا پوب بر مین نقطعه دن آنیلان اویک

دوشیدیکی نقطعه یه - اکر صری زیاده میانه آلمش ایه - برسیم ستون دیکک
و شعر اتاریخلر سویلیوب ستوونک اوژدینه یازلیق عادت ایدی . تفک تعییلرند
دختی هم رامینک طور دینی هم نشان کاها که بولندینی نقطعه لره بوجهمه ستوونلر دیکک
مکره دن غادت اویلشدر.

اشه او شاه نامور عرض ایلیوب ناسه هنر دیکدی برای نوازیر بربیضه صاف ما کیان
تام در تیوزالی دورت کنده دیکدی شفاف میگرمه اهل کاله جر بزه کوستمیکچون نا کیان
الوب سرا با زرینک اسلیه کاری بر تفتک اون فرشون آنوب در نک فردی شه ماجفران
واصف جهانه ایله فاش تاریخی سیرایتده شاش الحق هنرده دیکدی طاش اجلاله شاه جهان

سنه ۱۲۲۶

العبدالدایی باری زاده

مصطفی عنزت

غفرلها

کلخانه میداننده تاریخیجه غایت مهم بر موقع وارددر، اوده مصطفی
رشید پاشا طرفدن ۱۲۵۵ سالنده تنظیمات خیریه خط هایون او قونق
ایچون وضع اولنان کرسینک موقیدر. حقوق اسلامیه ملتک
برات نخستین اولان بو خط هایون سلطان محمود کوشکنک او کنده
او قوندیفی و کوشک سفرا به تخصیص قلندهی مسومعه اولوب کرچه
کوشک موضعی معلوم و خطک محل قراشی آشاغی یوقاری تعین ایمک
مکن ایسهده کرسینک بولندیفی نقطه‌ی تخصیص ایمک الزیدر. یوقاروده
ذکر جیلی سبق ایدن حاجی خیری بک اندی خیال میال در خاطر ایلیور،
میرشار الهیک تعریفی وجهله فروکی اوزرنده بر اشارت قویدق.

کلخانه میداننک ساحلنده دکرمن قبوسی و اتمالنده سرای عامره به
مخصوص دکرمان وینه اورالرده حالا باقی اولان من به کشان اوجانی
(سرایک سپورندیفی دکره دوکن خدمه) وارددر. دکرمان شمی اداره
عکریه ددر.

مزبه کشان اوجانی ساحل بحر ده کی متوجه سنان پاشا قصری
جووارنده در. بو قصرک او کنده کی چشمکن کتابه‌یی بروجه آتیدر:

محمد الله که سلطان این سلطان	شہزاده بن سلم خان
ایدوب دنیاپی عدلیه معمر	پدی اقبیسی قلدی هب مسخر
ستان پاشایه ایدوب امر عالی	بنای ایتدی بوقصر بی مثال
تصرفلر قلوب معماری داود	ییجه مشتعل آندی آنده موجود
ایمکوب بوجشندهن بای و کدالر	ایمکل شاه دورانه دعالر
جو جاری اولدی بوعین روان بخش	دیدی تاریخی ساعی ماء جان بخش

شنان پاشا قصر ندن الی آلمش خطوه مسافه‌ده جدار سوره مستند
بر چشم خرابه‌سی بولیور. اسکی و قدیم بریازی ایله محرر او لوب آنی
بیتی محتوی اولدینی آکلاشیلان کتابه‌نک ایلک مصراعنی حاوی طاش
محلنده موجود دکلدر. شعر ادن « هادی » نک از نظری اولان بو کتابه‌نک
تاریخ مصراعی بودر :

بنا اولدی لب دریاده بوعین حیات افزا

۱۰۶

کلخانه‌نک نهایت‌ده کلخانه قپو سدن اسکی جیخانه میدانه چیقلور.
قپو معدوم ایسه‌ده طرفینده سوکالک وظیفسنی اینا ایدن ایکی. کوچک
قله طوریور. بوقله رعصر عبدالعزیز خانیده کوکر جینلک تحويل قلمشیدی.
قله‌لردن بری بامیه او جاغنه و دیکری لاحنه او جاغنه مخصوص اولدینی
اندرون همایون اسکلری حکایه ایلیور. واقعاً جیخانه میدانه کیریلچه
برینک تپه‌نده لاحنه شکلی بولنق او زره دکز جهتده و دیکرنده بامیه
شکلی اولنق او زره قره طرفنه ایکی نشان طاشی وارد. او زرلرنده
محکوک کتابه‌لرندن بوستونلارک کلخانه میدانشده مذکور ستونره مقابل
و آنلارک نشانکاهلری موافقنده رکزا اولدینی متبان اولیور. برخیسنک
کتابه‌سی بروجه آتیدر :

ماشا اه

حضرت سلطان سلیم خان ابن سلطان مصطفیٰ مظہر ایتش ذاتی حق هرفون اکله
با خصوصاً کیم تفناک انداز لق فننده هیچ
بر نظیری کلکدی مکنی برداخی کله
دانه سرب تفکیله اوروب آنی دله
قهرمانی طور ایله آلوب تفکینی الله
اور مش ایدی شدی بفت ایندی اما اوله
اهمام نام ایله تعداد او لوب بوسراخه
آسیان نهرواقه ویردی ضربی و لوله
او ایله بر همتله قیردی بیضه بیضا کیم

بیضه سیرغ قونه قاله قافه اکر
کلکدی اقبال ایله بر کون قصر اسحاقیه به
در تیوز سکر آدم یردن مقدم بیضه بی
یعنی کیم در تیوز او تو ز درت خطوه کلکدی بالقان

طفو زنجی رتبه ده اور مق کرامندر بونی آم اولم کرسم ایته م کتاب مزنه
ناشدان خامه جواهر قوندورر تاریخ نه بیضه بی سلطان سلیم جم شکوه اور دی هله

۱۲۰۵

العبد الداعی
محمد اسدالیباری
غفرانه ذنبه

ایکنچینک کتابه سی دخی بودد:

حضرت سلطان محمود خان همت اشتهار
صفدر رسم هنر صاحقران روزگار
بوله اولسون کر اولورسه شهریار نامدار
جله فندن بهره و در در اول خدیو تاجدار
دست افایله آلورسه تفناک فرنکار
اسپ مصری سبک جواله اولدقده سوار
سنک فولادی ایدر فور جربی رخته داد
داد حقدر کب ایله اولماز بوریه اقتدار
هرنه رتبه اوله حقنده ثنا اول رتبه وار
شانی ظاهر قدرتی باهر کالی آشکار
پیشکاه قصر اسحاقیه ده ایدوب قرار
دیکدی طاوق بیضه سین اول داور همت شمار
قیلیدی قشر بیضه بی اشکه لکن تالدی زار
طاش دیکدی ساحة صنعته شاه جم وقار
بو محله بیضه قردی پادشاه کامکار
۱۲۶

العبد الداعی بیاری زاده
مصطفی عزت
غفرلها

واقعا عطا تاریخ نه بر لاخنه او جاغی مذکور و بو او جاق افرادی
سرای بوستانلور نه سبزه یتشدر مکله مکلف اولدقلری محمر ایسه ده
نشان طاشلرینک تپه سنه لاخنه وبامیه شکلرینک بولنسنه برمغی
ویریله مدی ورقادن بری کرک سلطان سلیمک و کرک سلطان محمودک
او موقعده نشان آملری بامیه ولاخنه او جاقلری افرادیه متوجه میاھات

اولدیندن علامت فارقلرینک ستونلر اوزرینه وضی آنلری تلطیفاً اوله کرکدر دیو برصورت توجیه بولدی .

ینه اوراده جیخانله لکلرک برینک کوشنه قریب بر محلده مرکوز اوزری علامتیز بر نشان ستونی دها وارد رکه شهزاده سلطان احمدک طوبوز آتدیقی خطر اولوب طاشی مدور و خطی قدیم و کرفت و براز اوتهده مرکوز پارا توپز دیرکنک دستکن تماشیله قراشنه مانع اولدیندن کتابه‌سی بک ایو اوقونمیدی . معما فيه یدی بیتندن درت بیتی بروجه آتی نقل اولدی :

سوروب میدانه ابن خان احمد هنرلر عرضه قیلدی خلقه بی خد
بر ایکن کره اندی طوتدی آنی کرومیدانه سوردی اول سی قد
طربوزین اندی ایردی بومکانه نشان دکدک که تاقالسون مؤبد
دیدم تاریخنی بو بیره کلدی چوبز اندی طوبوزی سلطان احمد
(۱۰۹)

عصر سلطان بازیزد خان ثانی یه عائده اولان بوستون سرای ایجنه کا
اسکی آنارندندر . او میدان بیزانش دورنده دخی جزید و امثالی اوینلره
محصوص ایش .

اسک جیخانه بناسی موجود و مارالیان فشنک ده پولینه علاوه
ینه او خدمته مستعملدر .

جیخانه میدانندن چیزمه قبوسه چیقار بريوقوش وارد . سرای
عامره نک قدیم خته خانه‌سی بو بیوقوشده ایش .

جیخانه میدانندن او تلق قبوسه کیدیلور ایکن ایشرزلره و مکبندن
قاچان حیلاز چو جقلره ماؤی اولان معهود بوستانلر آرم‌سندن کیلور .
تیزلکه و انتظامه بکزره هیچ بر نشانه بود . سلطان محمود خان ثانی
ظرفدن مجدداً اثنا اولان تشویقیه خته خانه‌سی [۱] و سابق لکخانه
رشدیه عکرمه‌سی و او تلق قبوسی اتصالنده عکری ترزیخانه‌سی

[۱] الیوم سریریات خته خانه‌سه قلب او نمهد .

او جوالیده کائن اینه دندر . او تلق قپونک وجه تسیمی خارجنده خاص آخورک اوست و صهان انبارلری بولنگی ایعش . قپونک و ساحل بر جنک او زرنده بر کوشک وار ایعش و کوشک دروندہ کمرلی بر اولوقدن دکزه الف آت اولور ایعش . قلمه نک بر جنده اویله بر اولوق کور بیلیور . شنیدوفر خطی کوشک بدته ایکی به آیرمشدرو

شایان ذکر اولان بریری او نو تیم : منضوب پاشالرک بالقخانه یه ایندیرلریکنه تو اربع قدمیه من ده . صیق صیق تصادف ایدرز . بو بالقخانه یک جامع قربنده کی بالق بازاری دکلدر سرای جدیدک مر منه یه آچیلور بر قپویدر . یاننده وقتیه برده او جانی وار ایعش . بالقخانه یه ایندیریلانلر بوقودن اخراج و حاضر و مترب طوران سفینه یه ارکاب ایله نف و اجالا ایدیلور ایدی . اما اکر بوستانجی باشی او جله اورایه کلش ایسه نف و تبعید ایله قورتیلش امکان اولیوب فرمان قضا جریانه و دست جلاذ بی امانه تسلیم سرو جان ایتمک لازم ایدی . آآل یناق مصطفی پاشادن سهاعاً زهدی بلک اندی نقل ایدرکه صدر اعظم محمد امین رؤوف پاشا بالقخانه یه ایندیریله جکی کون (۱۲۳۳) بوستانجی باشی دلی عبدالله کلوب بر خیلی بکلشن . تلاش ایله حالت اندی کلوب « امان عبدالله اغا کیتمه بورالرده طولاش . قلاوی یوزندن بر درلو امریخی آلمدم . هله باقلم » دیمه رک سرایه عجالة عودت ایمش . مکر رؤوف پاشانک قتلی سلطان محموده عرض او توب و آنک باشنه قلاوی پک یاقیشیور بن او کوزل باشه قیه م نف او لنسون « دیو پادشاه اصرار ایمش و حالت اندیشک دلخواهی حصولبو . ملامش . وقتا که پاشا لاجل التبعید بالقخانه یه کتوریلو بدھ بوستانجی باشی بی اوراده کورمش قورقوسندن ادراری طوتیلوب من بعد ذرتی اولامش . (رؤوف پاشا قرق اوچ سه دها معمر اولشدرا آآل یناق مصطفی پاشا مشار الیک دامادی ایدی)

بالقخانه یه ایندیریلان صوک صدر اعظم حاجی صالح پاشادر

(۱۲۳۸). اصلاح مراج دلت ایجون حالت افدى بى موقتاً او لسون سياحته چيقارمك لزومى صالح باشا اورادن کيزلوجه سلطان محموده توصيه ايتىدرا. او غورسىز و مدار قپونك اوستىدن شامت ومصيت آقىور. بالقىخانه قپوستك يائىدە مؤخرآ عسکرى دىكىيىخانه سى بنا اولىتىدر. بيانات سالىەدن مفھىم اولە جىته كورە يېكى سرايىك داۋرە خىرىمى خازىجىدە كائۇ زېتىلى و معمۇر كوشكلەرن و تارىخ عطادە تعداد او ئانان يىحاب او جاق و قفوشاردن ايا ايرىنى كلىياسى و مىكوكات داۋرمى و جىنلى كوشك و آلاى كوشكى و سېتىجىلر كوشكى ايلە اسکى جىخانە دن و كەنە قايىخانە و حملەجى و منبەلە كشان او جاقلىرنىن بشقە بنا قالمامىتىر (موزە داۋرمى يېكىدر). هەر طرف مىترف خراب و آشىانە بوم و غرائب [۱] او لەنە يۈز طۇتىشىر. تىبب و درىيەن نقد و هەت بوجال اسە اشىالە سبب يېكاندەر. شەندوفرك مرورى او بىقەتكى تىقىص شرفە ياردىم ايتىدرا. ادارە عسکرەنك يابىدىنلى دىكىيىخانە، تۈزۈخانە كېيى طفىلى اماكىن عادىيە طوغرىسى ھېچ ياشىمىور. هەلە فەنك دەپولرى؟ العىاذ بالله! لانغبۇستانلىرنىن يېك آشاغى او لان لاخن بۇستانلىرى و خرابات ساۋەدىيە فانىنڭ سوراڭلايىسى حقىدە انسانى عبرت آمۇزۇقىكرا تە متىرق قىلىور. ثانيا ايا ايرىنى كلىياسىلە آيوس سېئوس سۆننەن و بعض ئەل و سد انقااضىن غېرى يېزانىس دورىندن قالە بىشىئە تصادف او لېتىور. فاتح حضر تۈرىتىك يابىدىنلى سراي چىنلى كوشك و طورسون يېك روایتىجە قادر شۇسندە دىكىرى قصر [۲] ايلە حرمەمابونك بىرداۋرمىنىن عبارت او لىدىنلى آشكاردر. اقسام و دواز ساۋرمى بىتون سىكىرەن اشان و اعمار اولىتىدر. فقط سور مىحيطك قىم بىرىسى فاتحك اشاكىرىدىمى او لوب عصر بىزىد خان ئابىدە و قوعە كلان زلزلە عظيمە (۹۱۵) دن سىكىرەمەمە كوردىكى

[۱] قارغىلر جاعت كىشىرە ايلە اقشاملرى كلوب سرايىك بىشك اغا جىلنە تونە يور.

[۲] بىقىرىك يېزىنە موزەتكى داۋرمى جىدىدەسى يابىدىنلىق قائلز.

و قسم بحریسیده سلطان احمد ثالث سلطنتده باشدن باشه تعمیر ایدلدیکی و آردهده کلی و جزوی محتاج تعمیر اولان یارلینه دخی باقیلدنی در کاردرو .
ثالثا سرای برسور مین ایچنده محفوظ و بلده دن مفرز ، دکرمانی ، فروونی ، سبزه بوستانلری ، اسلحه خانه و جیخانه سی ، حیوانلریتک ماکولاٹی درون و یاقربنده مجتمع ، لدی الحاجه مدافعته بوستانلنجی ، بکجی ، قبوچی ، بالطه جی ... الخ نامه لیه بر قاج بیک کشی حاضر ، والحاصل هر درلو احتماله قارشو بر قاج کون کندخی قورومقه کاف بر کاشانه منیع الوصول ایدی . سوابقندن صرف نظر صوک نیکچری اختلالی که علمدار مصطفی پاشا و قمعیدر (او اخر رمضان ۱۲۲۳) بو احتیاطلرک نقدر موافق فکر دور اندیشی اولدینی ارائه ایلر . و قعه مذکوره نک تفصیلائی تاریخ جودتده مندرجدر .

دور دلارای مشروطیتیده تزیینات بلده میانده سرای ایچنک اعماری حقنده دخی بر طاقم تصویرل دوران ایمکنده در . انلدن برعی کنه مش قلعه بدتلریتک هدمیله سرای بروشندن یدی قله به قدر کیش ولدوں طالفه لرینه طیانه حق درجه ده رصین بر زیختیم انشاییدر . عن قریب حصوله دعا ایده لم .

(ایکنچی مقاله جزء آتیده در یا پدیشم قروکی و یانه یه کوندرلادیکنندن بوجزوئه یتیمه مز ایه جزو آنی به درج ایدله جگکدر)

عبدالرحمن شرف

